

Кучеренко Николай Анатольевич, преподаватель кафедры учета, аудита и контролинга
ГВУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Levaieva Ludmila Yuriivna, PhD, associate professor of business economics department
Kucherenko Svitlana Yuriivna, PhD, assistant professor of Political Economy
Kucherenko Mykola Anatoliiovych, teacher of chair of the account, audit and controlling
SHEE «Pereyaslav-Khmelnitskyi state pedagogical university named after Hryhoriy Skovoroda»
Str. Sukhomlinsky 30, Pereyaslav-Khmelnitsky, 08401, Ukraine

УДК 336.02

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ

**Макарчук І.М.,
Перчук О.В.,
Виноградня В.М.**

Предметом дослідження є процес вивчення та аналізу фінансової безпеки країни та напрямків її забезпечення в умовах кризових явищ в економіці.

Метою дослідження є визначення сутності та складових частин фінансової безпеки держави, оцінка її основних показників, а також визначення пріоритетних напрямків її зміцнення.

Методологія проведення роботи. Робота виконана за результатами дослідження сучасних наукових поглядів на визначення сутності фінансової безпеки держави, наведено динаміку та структуру фінансової безпеки України впродовж 2009 – 2014 рр. та обґрунтування основних напрямів зміцнення фінансової безпеки України, які дадуть змогу підвищити рівень фінансової безпеки держави.

Результати роботи. Розглянуто сутність та основні складові фінансової безпеки держави, проаналізовано показники та сучасний стан фінансової безпеки України. Визначено найбільші загрози фінансовій безпеці держави та запропоновані заходи з підвищення її рівня в умовах кризових явищ в економіці.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері державних фінансів, формування ефективної системи управління державним боргом України та визначення найбільш небезпечних загроз фінансовій безпеці України на сучасному етапі її розвитку.

Висновки. Найбільші загрози фінансовій безпеці України є недосконалість бюджетної політики і нецільове використання коштів бюджету; значні обсяги державного та гарантованого державою боргу, проблеми з його обслуговуванням; зростання тіньового сектору, негативного сальдо платіжного балансу, невисокий рівень рентабельності банківської системи, невеликі обсяги довгострокового банківського кредитування та значний рівень відсоткових ставок із кредитів, нелегальний відплив валютних коштів за кордон, значний рівень доларизації економіки.

Створення повноцінного механізму забезпечення та оптимізації фінансової безпеки держави передбачає, перш за все, вирішення широкого кола проблем, стосовно формулювання критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрозу фінансовій безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Ключові слова. Фінансова безпека, бюджетна політика, валютна безпека, економічна безпека держави, державний борг, боргова безпека, грошово-кредитна безпека.

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ В ЭКОНОМИКЕ

**Макарчук И.Н.,
Перчук О.В.,
Виноградня В.М.**

Предметом исследования является процесс изучения и анализа финансовой безопасности страны и направлений ее обеспечения в условиях кризисных явлений в экономике.

Целью исследования является определение сущности и составных частей финансовой безопасности государства, оценка ее основных показателей, а также определения приоритетных направлений ее укрепления.

Методология проведения работы. Работа выполнена по результатам исследования современных научных взглядов на определение сущности финансовой безопасности государства, приведены динамику и структуру финансовой безопасности Украины на протяжении 2009 – 2014 гг. и

обоснование основных направлений укрепления финансовой безопасности Украины, которые дадут возможность повысить уровень финансовой безопасности государства.

Результаты работы. Рассмотрены сущность и основные составляющие финансовой безопасности государства, проанализированы показатели и современное состояние финансовой безопасности Украины. Определены наибольшие угрозы финансовой безопасности государства и предложены меры по повышению ее уровня в условиях кризисных явлений в экономике.

Область применения результатов: организация и проведение научных исследований в сфере государственных финансов, формирование эффективной системы управления государственным долгом Украины и определение наиболее опасных угроз финансовой безопасности Украины на современном этапе ее развития.

Выводы. Наибольшие угрозы финансовой безопасности Украины является несовершенство бюджетной политики и нецелевое использование средств бюджета; значительные объемы государственного и гарантированного государством долга, проблемы с его обслуживанием; рост теневого сектора, отрицательного сальдо платежного баланса, невысокий уровень рентабельности банковской системы, небольшие объемы долгосрочного банковского кредитования и значительный уровень процентных ставок по кредитам, нелегальный отток валютных средств за рубеж, значительный уровень долларизации экономики.

Создание полноценного механизма обеспечения и оптимизации финансовой безопасности государства предполагает, прежде всего, решения широкого круга проблем, относительно формулировки критериев и принципов обеспечения финансовой безопасности, определение приоритетных национальных интересов в финансовой сфере, осуществления постоянного отслеживания факторов, которые вызывают угрозу финансовой безопасности страны, а также принятие мер по их предупреждению и преодолению.

Ключевые слова. Финансовая безопасность, бюджетная политика, валютная безопасность, экономическая безопасность государства, государственный долг, долговая безопасность, денежно-кредитная безопасность.

THE MAIN PROBLEMS OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE IN CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA IN THE ECONOMY

Makarchuk I.M.,
Perchuk O.V.,
Vynogradnyia V.M.

The subject of research is the process of examining and analysing financial security of the country and directions of its components in conditions of the crisis phenomena in the economy.

The aim of the study is identification of essence and component parts of financial safety, assessment of its key indicators, and identify priority areas for strengthening it.

The methodology of work. The work is done according to the research results of modern scientific views on definition of essence of financial safety of the state, given the dynamics and structure of financial security of Ukraine during 2009 – 2014 and substantiation of the basic directions of strengthening of financial security of Ukraine, which will enable to increase the level of financial security.

The results of the work. The essence and main components of financial safety of the state, analyzed the performance and the current state of financial security of Ukraine. Identified the greatest threat to the financial security of the state and suggested measures to increase its level in conditions of the crisis phenomena in the economy.

The scope of the results: the organization and carrying out scientific research in the sphere of public finances, formation of effective system of management of the state debt of Ukraine and determination of the most dangerous threats to financial security of Ukraine at the present stage of its development.

Conclusions. The greatest threat to the financial security of Ukraine is the imperfection of budgetary policy and misuse of funds of the budget; significant amount of public and publicly guaranteed debt, the problems with its service; growth of the informal sector, negative balance of payments, the low level of profitability of the banking system, small amounts of long-term Bank lending and higher interest rates on loans, illegal outflow of foreign currency abroad, a significant level of dollarization of the economy.

Creating a mechanism to ensure and optimize financial security of the state requires, above all, solving a wide range of issues regarding the formulation of criteria and principles to ensure the financial security, the prioritization of national interests in the financial sector, the implementation of permanent monitoring of factors that cause a threat to the financial security of the country and the adoption of measures for their prevention and overcoming.

Keywords. Financial security, fiscal policy, monetary security, economic security of the state, state debt, debt security, monetary security.

Постановка проблеми. Зв'язок економіки України зі світовою економікою, її експортна орієнтація та від'ємний платіжний баланс створюють значні небезпеки для вітчизняної фінансової сфери.

Через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектора дедалі складніше контролювати з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища. Без

забезпечення фінансової безпеки держави на всіх рівнях управління неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять перед країною, регіоном та підприємством. Це завдання набуває особливої **актуальності** в умовах нестабільності та фінансової кризи, а також складної воєнно-політичної ситуації розвитку нашої країни, адже фінансова безпека – невід’ємний атрибут суверенної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми забезпечення фінансової безпеки держави досліджували О. Барановський, О. Івашко, Л. Лисяк, С. Дячек, О. Гопонюк, В. Геєць, Б. Губський, М. Денисенко, В. Мунтіян, Н. Татаренко та ін. Попри значну кількість досліджень у даному напрямі на сьогодні, ще не повною мірою досліджено сутнісну природу та складові фінансової безпеки України, сукупність показників, що характеризують її рівень та не сформовано систему заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Одним із основоположних чинників незалежності суверенної держави за сучасних умов господарювання є стан її фінансової безпеки. Через швидку зміну ринкової кон’юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов’язану систему економічних відносин у структурі світового господарства стан вітчизняного фінансового сектора дедалі складніше контролювати з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища. За такої ситуації постає потреба в комплексній превентивній оцінці зовнішніх та внутрішніх факторів, що прямо чи опосередковано впливають на фінансовий сектор держави [2].

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні відсутнє єдине визначення «фінансової безпеки». Наявні формулювання відображають лише окремі її аспекти й не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування. Фінансову безпеку як дефініцію розглянуто під різними кутами, а саме: – із позицій ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів суб’єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій та установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання відповідних зобов’язань; – із погляду статистики, фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної й фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи й економічне зростання; – у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання й, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами [3].

Фінансова безпека держави - це узагальнюючий якісний стан функціонування фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, умов, правил та інструментів їх регулювання, що забезпечують ефективне функціонування національної економічної системи та її захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз. Отже, фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з котрих має власну структуру і логіку розвитку. Кожна із вищенаведених груп містить відповідні значення індикаторів які окреслені граничними значеннями та ваговими коефіцієнтами [4].

Забезпечення фінансової безпеки держави базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави. Науковці до механізму забезпечення фінансової безпеки включають такі елементи: об’єктивний і всебічний моніторинг економіки і фінансової сфери з метою виявлення і прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам об’єктів фінансової безпеки; розрахунок порогових, граничнодопустимих значень фінансових та соціально - економічних показників, перевищення яких може провокувати фінансову нестабільність та фінансову кризу; діяльність держави щодо виявлення і попередження внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці [1].

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

1) рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

2) характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

3) політичний клімат у країні;

4) рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери.

Варто відзначити, що фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Щодо зовнішнього, то це, передусім, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте стверджувати про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно, адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу й посилюється інтенсивність його обігу [3].

Для оцінки рівня фінансової безпеки використовують різноманітні оціночні фінансові індикатори-показники. Фінансові індикатори характеризують тенденції розвитку фінансової та грошово-кредитної системи держави, що склалася, з точки зору її відповідності вимогам економічної безпеки держави.

Індикатори фінансової безпеки – це реальні статистичні показники, які найповніше характеризують явища та процеси, що властиві фінансовій сфері. Кожен з індикаторів має своє граничне (найменше чи найбільше) значення. Основні індикатори фінансової безпеки дають змогу адекватно сприймати економічну ситуацію, а також характер економічних процесів на макрорівні і крізь призму їх відповідності національним інтересам та вимогам національної безпеки. Розробка ефективної системи індикаторів фінансової безпеки – складна проблема, оскільки їх кількість і якість повинні бути достатніми для того, щоб завчасно й адекватно ситуації сигналізувати про виникнення й розвиток дестабілізуючих тенденцій, одночасно не обтяжуючи систему фінансової безпеки, створену для безпомилкового й оперативного реагування на можливі загрози. Комплекс індикаторів відіграє ключову роль в описі та аналізі стану фінансової системи та відкриває можливості корекції цього стану на основі розробки відповідних програм.

Кількість індикаторів повинна бути достатньою для повної оцінки фінансової безпеки держави. У зв'язку з цим в сучасній практиці виникає проблема, що пов'язана з відсутністю єдиного підходу до виділення складових фінансової безпеки та включення всіх складових до нормативного документу держави, а саме методики розрахунку рівня економічної безпеки [2].

Узагальнюючи досвід вітчизняних та іноземних учених, які досліджували показники фінансової безпеки, можна виділити такі з них, що розглядаються як репрезентативні більшістю вчених:

- рівень монетизації економіки, %;
- обсяг зовнішнього державного боргу, % від ВВП;
- обсяг внутрішнього державного боргу, % від ВВП;
- рівень інфляції, %; – міжнародні резерви центрального банку, млн дол.;
- дефіцит державного бюджету, % від ВВП;
- вартість банківських кредитів у національній валюті, % річних;
- рівень доларизації економіки, %; – сальдо платіжного балансу, млн дол.;
- доходи державного бюджету, % до ВВП;
- видатки державного бюджету, % до ВВП;
- рівень тіньової економіки України, % до ВВП та ін. [3].

На основі узагальнення аналітичного матеріалу сучасних науковців та з урахуванням статистичних даних в таблиці 1 надана характеристика окремих блоків індикаторів, їх порогові значення та розрахунки в розрізі окремих елементів фінансової безпеки за 2010 - 2014 роки. З метою формування висновків про існуючий стан фінансової безпеки в Україні проведемо дослідження окремих її складових, результати якого представимо у вигляді таблиці.

Як бачимо, для динаміки більшості показників фінансової безпеки спостерігаються негативні довгострокові тенденції. Найбільш проблемними напрямками щодо цього є:

- високий рівень зовнішнього боргу;
- висока вартість банківських кредитів;
- значний рівень доларизації економіки;
- постійне збільшення частки тіньового сектору економіки;
- від'ємне значення платіжного балансу.

Отже, дані таблиці свідчать, що стан банківської безпеки є небажаним, незадовільним, але не критичним. Основними шляхами оптимізації банківської системи є її зміцнення, підвищення стійкості до криз; збільшення довіри з боку вкладників та інвесторів; активізація діяльності з залучення коштів та їх трансформація у кредитні ресурси для реального сектору економіки.

Рівень боргової безпеки, як і безпеки небанківського сектору фінансового ринку знаходиться в небажаному та критичному стані: надмірні розміри зовнішнього боргу та кошти на його обслуговування потенційно загрожують фінансовій безпеці. Загрозою, пов'язаною зі збільшенням державних боргів, є те, що від реальної економіки відволікаються значні кошти, що спрямовуються на обслуговування і погашення цих боргів. Це призводить до зменшення темпів економічного зростання, зростання бюджетного дефіциту, підвищення рівня інфляції, офіційного валютного курсу і, як наслідок – до падіння фінансової безпеки та втрати фінансової незалежності [6].

Так, упродовж 2014 р. обсяг державного та гарантованого державою боргу збільшився з 584,4 млрд грн (40,2 % ВВП) до 1100,8 млрд грн (70,3 % ВВП), перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави в 60 % ВВП, а державного боргу – з 480,2 млрд грн (33,0 % ВВП) до 947,0 млрд грн (60,8 % ВВП). Значна девальвація національної валюти протягом 2014 р. і на початку 2015 р. призвела до зростання частини державного боргу, номінованого в іноземній валюті, та відповідних платежів за ним. Зростання державного й гарантованого державою зовнішнього боргу до 612,97 млрд грн (55,6 % загальної суми державного й гарантованого державою боргу), або 38,8 млрд дол США, а у 2015 р. – до 1077,7 млрд грн (за прогнозами МВФ) посилює ризики залежності України від іноземного фінансування. Чинниками зростання державного боргу стали:

- фінансування за рахунок державних запозичень значного дефіциту державного бюджету, фактичний показник якого за січень-грудень 2014 р. становив 78,1 млрд грн;
- необхідність подальшої бюджетної підтримки державних підприємств і банків у спосіб збільшення їх статутних капіталів. Зокрема, у 2014 р. дефіцит НАК «Нафтогаз України», фінансування якого за відсутності інших джерел здійснювалося здебільшого за рахунок державних запозичень, складав 5,7 % ВВП, а

загальний дефіцит (сальдо) сектору загальнодержавного управління й НАК «Нафтогазу» – близько 10,3 % ВВП. На збільшення обсягу гарантованого державою боргу у 2014 р. до 153,8 млрд грн (14 %), або 9,8 млрд дол. США, зокрема, вплинули:

Загальні показники фінансової безпеки України за 2009 – 2014 рр.

Показник	Роки					Оптимальне значення
	2010	2011	2012	2013	2014	
Показники бюджетної безпеки						
Відношення дефіциту держаного бюджету до ВВП, %	6,7	1,7	3,6	4,4	3,2	Не більше 3-4
Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	29,17	31,11	31,58	30,63	31,6	Не більше 30
Асигнування на науку, % до ВВП	0,7	0,52	0,41	0,32	0,31	Не менше 1,7
Видатки на утримання оборони та армії, % ВВП	1,05	1,03	1,03	1,03	1,03	Не менше 2
Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	7,23	6,84	8,88	10,03	9,12	Не більше 15
Показники валютної та грошово-кредитної безпеки						
Обсяг іноземної валюти відносно гривневої маси (рівень доларизації), %	29,1	30,3	32,1	29	26	10
Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, %	40,31	46,03	37	34	33	50
Індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, сер. за пер., %	1,02	1,01	1	1	1	6
Рівень інфляції за рік, %	9,10	4,60	-0,20	0,5	8,5	7
Різниця середньозваженої ставки за кредитами та облікової ставки НБУ, %	6,85	6,55	8	10,5	9,3	10
Показники боргової безпеки						
Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП. %	39,4	36,1	36,1	39,2	55,8	Не більше 55
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	25,25	26,00	21,91	20,1	28,6	Не більше 25-30
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	759,2	821,1	848,1	824,0	1131,0	Не більше 200
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	54,04	40,39	37,40	48,23	61,4	Не більше 70
Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг. %	0,8	1,1	0,7	0,9	1,2	Не більше 12
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	3,5	6,5	8,5	11,7	16,1	Не більше 25
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	14,41	15,34	15,67	19,1	27,2	Не більше 35
Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %	9,5	15,1	12,8	12,2	20,0	Не більше 25
Відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %	17,8	19,5	21,7	13,1	27,0	Не більше 30
Показники банківської безпеки						
Достатність (адекватність) регуляторного капіталу (H2), %	20,83	18,90	18,06	18,26	18,10	Не менше 10-15
Частка іноземних банків у загальній кількості банківських установ, %	28,0	31,3	30,1	30,1	30,1	Не більше 30
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	40,6	41,9	39,5	34,0	33,2	30-40%
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальному обсязі кредитів, %	11,2	9,6	8,9	7,7	8,3	Не більше 5
Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	0,07	Тенденція до зростання
Рентабельність капіталу, %	-10,19	-5,27	3,03	0,81	0,21	Тенденція до зростання

- отримання кредиту від Експортно-імпортного банку Китаю ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» в обсязі 18,0 млрд грн;
- отримання від Державного банку розвитку КНР (позика для НАК «Нафтогаз») 36,6 млрд грн;
- зміна обмінного курсу гривні [5].

Стан бюджетної безпеки також оцінюється як незадовільний. Великі витрати здійснює держава на погашення боргу, що спричиняє додаткове навантаження на бюджет, яке призводить до відволікання значної частини бюджетних коштів на покриття боргів і, відповідно, звуження можливостей підтримки економічної активності та боргову активність, яка призводить до витіснення приватних інвестицій унаслідок збільшення державних запозичень [6].

Унаслідок зазначених процесів відбулося суттєве зростання вартості обслуговування державного боргу. Відношення платежів з обслуговування державного боргу до обсягу доходів державного бюджету у 2013 р. складало 9,3 %, у 2014 р. ця величина збільшилася до 13,4 % і становила 48 млрд грн, а відношення вартості обслуговування державного боргу до обсягу видатків державного бюджету складало 11,2 %. Необхідність збільшення видатків на обслуговування державного боргу зменшує можливості фінансування інших статей та ефективність видаткової частини державного бюджету загалом. В Україні стрімко знизилися можливості для погашення зовнішнього боргу: обсяг міжнародних валютних резервів станом на 01 березня 2015 р. зменшився до 5,6 млрд дол. США.

Суттєвим індикатором оцінки стану валютної безпеки вважається ступінь доларизації грошового обігу. Високе (найкритичне) значення цього показника свідчить про залежність економіки держави від коливань курсу іноземної валюти, зокрема, долара США. За 2013 рік цей показник становив 56,9% при оптимальному значенні 15 або 20. Надмірний рівень доларизації справляє негативний вплив на економіку країни, оскільки викликає зниження ефективності валютної політики через втрату монетарних важелів регулювання НБУ грошового обігу в країні. Згідно з даними табл. 1 основною загрозою у грошово-кредитній сфері України є надмірна питома вага готівки у загальному обсязі грошової маси. Висока частка готівки (26,16%) свідчить про недовіру до банківської системи, а саме – про існування суттєвих загроз, які пов'язані із заощадженням грошей у банках. Також, значна частка готівки може спричинити додаткову тінізацію економіки, викликати труднощі у сфері контролю з боку центрального банку за грошовими агрегатами та пропозицією грошей в цілому [6].

Також варто зазначити, що за даними МВФ станом на 1 січня 2015 р. офіційні резерви НБУ складали 7533,3 млн дол. США, при цьому монетарне золото (уключаючи золоті депозити й золото у свопах) – лише 911,1 млн дол. (12,09% загального обсягу резервів) [3].

Отже, підвищення рівня фінансової безпеки держави потребує системних дій, які мають містити в собі механізми у сфері бюджетної та монетарної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання корпоративного сектору економіки тощо.

Основні напрями зміцнення фінансової безпеки України [3].

1. Банківська безпека:

- активізувати роботу в напрямі зміцнення власної капітальної бази банками;
- розробити заходи щодо запобігання відтоку депозитів фізичних осіб, відновити довіру населення щодо розміщення коштів на довгостроковій основі;
- зменшити ставки за кредитними ресурсами, наближаючи їх до рівня європейських країн;
- зменшити присутність іноземного капіталу в банківській системі України та ін.

2. Бюджетна безпека

- проведення оптимальної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів;
- рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту;
- удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектору та доходів населення країни.

3. Боргова безпека:

- підвищити рівень золотовалютних резервів;
- використання позикових коштів міжнародних організацій на стимулювання економічного розвитку країни, а не погашення боргів уряду;
- зменшити негативне сальдо торговельного балансу України.

4. Валютна та монетарна безпека:

- установлення НБУ «плаваючого» валютного курсу національної валюти з метою припинення девальваційних процесів;
- спрямування кредитних ресурсів МВФ не на «штучну» підтримку гривні, а на структурні інвестиційні зрушення та реформування економіки, суворий контроль доцільності використання таких коштів;
- зменшення питомої ваги готівкових коштів у загальному обсязі грошової маси, що сприятиме зменшенню рівня тінізації економіки;
- збалансування грошового й товарного ринків, тобто зниження рівня інфляції.

Висновки. Отже, найбільші загрози фінансовій безпеці України є недосконалість бюджетної політики і нецільове використання коштів бюджету; значні обсяги державного та гарантованого державою боргу, проблеми з його обслуговування; зростання тіньового сектору, негативного сальдо платіжного балансу, невисокий рівень рентабельності банківської системи, невеликі обсяги довгострокового банківського

кредитування та значний рівень відсоткових ставок із кредитів, нелегальний відплив валютних коштів за кордон, значний рівень доларизації економіки.

Створення повноцінного механізму забезпечення та оптимізації фінансової безпеки держави передбачає, перш за все, вирішення широкого кола проблем, стосовно формулювання критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрозу фінансовій безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

Список використаних джерел

1. Гапонюк О.І. Фінансова безпека держави та шляхи її забезпечення // Вісник приазовського державного технічного університету 2014р. Серія: Економічні науки Вип. 27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ves.pstu.edu/article/view/36455/32622>
2. Дячек С.М. Оцінка рівня фінансової безпеки держави: проблеми та шляхи вирішення / Дячек С.М., Легенчук Ю.О // Вісник ЖДТУ. 2013. № 2 (64)
3. Івашко О. Фінансова безпека України в умовах кризових явищ в економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Documents%20and%20Settings>
4. Лисяк Л. В. Сучасний стан та основні проблем фінансової безпеки України / Лисяк Л. В., Подлужна Я. Ю. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» № 12, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4690>
5. Лондар Л. П. Борговий складник фінансової безпеки України: загрози та індикатори / Стратегічні пріоритети, № 2 (35), 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/SP
6. Феценко Л.В. Проблемні питання фінансової безпеки України та шляхи їх вирішення / Феценко Л.В., Юкса Т.М. // Вісник НТУ «ХПІ». 2014. № 45 (1088) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kpi.kharkov.ua>

References

1. Haponiuk O.I. Finansova bezpeka derzhavy ta shliakhy yii zabezpechennia [Financial security of state and ways of its ensuring] // Visnyk pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu 2014r. Seria: Ekonomichni nauky Vyp. : <http://ves.pstu.edu/article/view/36455/32622>
2. Diachek S.M., Lehenchuk Yu.O. Otsinka rivnia finansovoi bezpeky derzhavy: problemy ta shliakhy vyrishennia [Assessment of the level of financial security: problems and solutions] // Visnyk ZhDTU. 2013. № 2 (64)
3. Ivashko O. Finansova bezpeka Ukrainy v umovakh kryzovykh yavyschch v ekonomitsi [Financial security of Ukraine in conditions of crisis phenomena in the economy] : <file:///C:/Documents%20and%20Settings>
4. Lysiak L.V., Podluzhna Ya.Yu. Suchasnyi stan ta osnovni problem finansovoi bezpeky Ukrainy [Modern state and main problems of financial security of Ukraine] Elektronne naukovе fakhove vydannia «Efektyvna ekonomika» № 12, 2015 : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4690>
5. Londar L.P. Borhovyi skladnyk finansovoi bezpeky Ukrainy: zahrozy ta indykatory [The debt component of the financial safety of Ukraine: threats and indicators] / Stratehichni priorytety, № 2 (35), 2015 r. : http://www.niss.gov.ua/public/File/Str_prioritetu/SP
6. Feshchenko L.V., Yuksa T.M. Problemni pytannia finansovoi bezpeky Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia [Problem issues of financial security of Ukraine and ways of their solution] // Visnyk NTU «KhPI». 2014. № 45 (1088) : <http://www.kpi.kharkov.ua>

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Макарчук Інна Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
e-mail: makarchyck-inna@mail.ru

Перчук Оксана Валентинівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту

e-mail: ruru23@ukr.net

Виноградня Віта Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту

e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Макарчук Инна Николаевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, денежного обращения и кредита

e-mail: makarchyck-inna@mail.ru

Перчук Оксана Валентиновна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, денежного обращения и кредита

e-mail: ruru23@ukr.net

Виноградная Вита Михайловна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, денежного обращения и кредита
e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net
ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, Киевская обл., Украина, 08401

DATA ABOUT THE AUTHORS

Makarchuk Inna, candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of board of finance, money turnover and credit
e-mail: makarchyck-inna@mail.ru
Perchuk Oksana, Candidate of Economic Sciences, associate professor of Board of Finance, Money Turnover and Credit
e-mail: ruru23@ukr.net
Vynogradnya Vita, Candidate of Economic Sciences, associate professor of Board of Finance, Money Turnover and Credit
e-mail: vinogradniy_roma@ukr.net
SHEE «Pereyaslav-Khmelnyskiy SPU after Grygoriy Skovoroda»
Sukhomlynsky Str., 30, Pereyaslav-Khmelnyskiy, Kyiv region, 08401, Ukraine

УДК 336.142.3

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

Макогон В.Д.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання інституційного підходу до формування та реалізації бюджетної політики.

Метою дослідження є розкриття особливостей розвитку інституційного підходу та визначення завдань створення ефективної інституційної основи формування та реалізації бюджетної політики.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. У статті розкрито етапи розвитку та напрями інституціоналізму: соціально-психологічний, соціально-правовий та інституційно-статистичний. Визначено особливості теорій неоінституціоналізму щодо забезпечення розвитку інституційного середовища формування бюджетної політики. Обґрунтовано сутність фінансово-бюджетних інститутів та визначено завдання створення ефективної інституційної основи формування та реалізації бюджетної політики.

Галузь застосування результатів. Система державного фінансового регулювання, бюджетна політика, бюджетна система.

Висновки. Інституційне середовище формування та реалізації бюджетної політики є комплексом взаємопов'язаних та взаємодіючих формальних і неформальних інститутів, інституціональних правил, угод та стандартів, механізмів фінансового контролю за їх дотриманням, що впливає на стійкість і результати макроекономічного розвитку країни. У розвитку інституційного середовища бюджетних відносин вагомую роль відіграє держава, визначаючи стратегічні цілі та використовуючи сучасні фінансово-бюджетні інструменти для їх реалізації.

Інституційна організація процесу формування бюджетної політики впливає на стійкість системи державних фінансів і в цілому результати соціально-економічного розвитку країни. Фінансово-бюджетні інститути визначають інституційний процес розвитку бюджетної системи, який передбачає створення тривалих стабільних зв'язків між інститутами, які формуються еволюційно. Трансформація фінансово-бюджетних інститутів є важливим етапом в процесі розвитку системи державних фінансів, в результаті чого система переходить на новий, більш якісний рівень розвитку, що підтверджує необхідність підвищення ефективності інституційної основи бюджетної політики, яка враховуватиме циклічність та динамічність соціально-економічних процесів.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетна політика, інституціоналізм, інституційне середовище формування та реалізації бюджетної політики.

ИНСТИТУЦИОННЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ И РЕАЛИЗАЦИИ БЮДЖЕТНОЙ ПОЛИТИКИ

Макогон В.Д.

Предметом исследования являются теоретические и практические вопросы институционального подхода к формированию и реализации бюджетной политики.

Целью исследования является раскрытие особенностей развития институционального подхода и определения задач создания эффективной институциональной основы формирования и реализации бюджетной политики.